

پاره‌ها و نکته‌های میراث مکتوبی

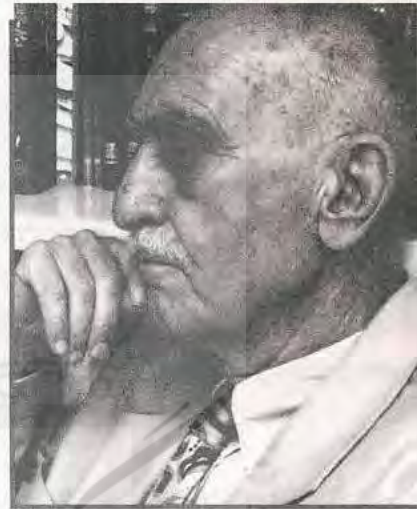
راهنمای ضوابط نسخه‌شناسی*

ریشار است که متخصص کم‌مانند در شناخت نسخه‌های خطی فارسی است. ترجمه انگلیسی را دو نفر انجام داده‌اند و توسط محمدعیسی ویلی انگلیسی که اکنون مدیر گنجینه نسخه‌های شرقی و ایندیا آفیس کتابخانه بریتانیا و در شناخت نسخه‌های فارسی و عربی و ترکی از میرزان است ویراستاری و بازبینی شده است.

الفرقان (مؤسسه‌ای که منحصراً کارش فهرست‌نگاری و توجه به متون کهن است) در پانزده سال اخیر برای آنکه فن مخصوص به نسخه‌شناسی مخطوطات عربی و فارسی و ترکی متروک نماند دوره‌های آموزشی کوتاه مدتی را در پنج جا، لندن، قاهره، استانبول و یک شهر دیگر که نامش را یاد ندارم و اخیراً در مالزی - برگزار کرد. در خلال کار متوجه شدند کتاب دستی مناسبی وجود ندارد که بتوان آن را درس قرار داد. ناچار هر معلمی مباحث خود را به نحوی که می‌خواست تدریس می‌کرد. پس قرارشان بر آن شد که مگر همان گفته‌ها را تدوین و نشر کنند. طبعاً پس از انتشار کتاب دروس از سوی کتابخانه ملی فرانسه آن اندیشه متروک ماند و الفرقان مناسب دید آن کتاب را به ترجمه برآورند.

کتاب دروس متن موجهی است. کتابی است "دستی"، همان‌طور که نام فرانسه‌اش گویای آن است. غالب مطالب اساسی و اصلی مربوط به این رشته در آن هست و البته به تدریج هم می‌توان آن را کاملتر و مفیدتر ساخت.

در زبان فارسی کتاب دکتر مهدی بیانی را داریم که متن دروس او بود. به دو زبان عربی و ترکی هم کتابهایی هست که نام بعضی از آنها در کتاب‌شناسی همین کتاب

دیروز چشمم روشن شد به دیدن ترجمه انگلیسی کتاب شایسته‌ای که فرانسوا دروش (F. Droche) و شش همکارش به زبان فرانسه درباره ضوابط نسخه‌شناسی نسخه‌های خطی سرزمین‌های اسلامی (یا بهتر بگویم نسخه‌های مخطوط به خط عربی) نوشتند و شش سال پیش با مساعدت مؤسسه Max van Berchem (ژنو) از سوی کتابخانه ملی فرانسه انتشار یافته بود و ضرورت داشت حتماً به زبانی درآید که جوامع مختلف و بیشتری از آن بهره‌ور شوند و امروز زبان انگلیسی چنین مرحله‌ای را می‌گذراند.

نام کتاب به زبان فرانسه چنین بود:

Manuel de codicologie des manuscrits en
écriture arabe.

و ترجمه انگلیسی با این نام نشر شده است:

Islamic Codicology An introduction
to the Study of Manuscripts in Arabic Script.

همکاران دروش همه فرانسوی‌اند. اشهر آنان فرانسویس

دیده می شود.

کتاب بجز مقدمه بیست صفحه‌ای، آغاز می شود با سابقه نوشتن بر روی پاپیروس و پوست و توصیف هر یک از آن دو وسیله و چگونگی استفاده آنها.

بخش بعد به کاغذ اختصاص دارد و گذشته آن و تقسیم کاغذها به دو گونه بی نشانه دیداری و با نشانه دیداری watermark و بالاخره شناخت کاغذهای مخصوص (مثلاً ابری، افشان و...).

در بخش بعد به قطع کاغذ و کتاب و نوع جزوها و کراسه‌ها پرداخته شده و برای اطلاع خواننده ذکر مشخصات نسخه‌های زیادی آمده است. در همین بخش نحوه قدیم در صفحه شماری و برگ شماری نیز بیان شده است.

پس از آن وسایل کتاب‌پردازی (نسخه‌نویسی) را شناسانده‌اند: قلم، وسایل دیگر، مرکب (سیاه)، رنگها در خطاطی، طلا و نقره، و بخش خاصی در مورد رنگهای به کار رفته در نسخه‌های مغربی است.

در بخش بعدی نظم نوشته و صفحه‌بندی و اندازه سطور و حاشیه و در بخش پس از آن نقش کاتبان و اصناف آنان و محل کارشان و مقدار و سرعت کتابت و بالاخره عمل نقاشان و آرایشگران طرح شده است.

خط و زمینه‌های مربوط به فن پالتوگرافی موضوع بخش بعد است و لامحاله در آن مباحث دقیقی مربوط به نگارش حروف و تحولات آن موضوع سخن قرار گرفته است.

کتابه‌ها و آرایش آنها عنوان بعدی است و کوشیده‌اند اهمیت آن را از نگاه کدیولوژی نشان دهند و طبعاً تذهیب و تشعیر و آرایشهای دیگر را توصیف کرده‌اند. در همین بخش بیشتر به کاغذهای آرایشی پرداخته‌اند.

Islamic Codicology

an Introduction to the Study of Manuscripts in Arabic Script

Al-Furqan Islamic Heritage Foundation

* بخشی از مقاله راهنمای ضوابط نسخه شناسی، ایرج افشار.

جهان کتاب، شماره ۲۰۸، مرداد ۱۳۸۵

گزارش میراث

دوره دوم، سال اول، شماره اول، مهر ۱۳۸۵